

Ecsedi Csapó Mária:

Szeged a múlt tükrében

II.

A szegedi vár

A tiszaparti Stefánia-sétány árnyas utai és naplányes, pázsitos terei közepén emelkedik az ősi szegedi vár. Viharvert, nedves téglái, ijesztő lőrésai és titokzatos kazamatái, a régmúlt idők hősi küzdelmeiről beszélnek. Itt, a haladást és kulturát hirdető muzeum közvetlen szomszédságában emlékezett Szeged történelmi multjára és egyetlen ereklyének, amelyet az érdeklődő idegennek azonnal megmutathatunk.

Keletkezését a tatárdulás után, 1247-re teszik, amikor is IV. Béla építtette az elpusztult csongrádi királyi vár helyett s annak javadalmait is a szegedi várnépnek és várispánságnak adományozta. A várnép a régi, benszűlt magyar lakosságból került ki és ez is bizonyítja, hogy Szeged lakói magyarok voltak, mert a vár védelem fontos szolgálatát idegenekre nem bízták volna. A várnép közelállott a nemességéhez. Nem tartoztak másnak adózni és szolgálni, csak a várispánnak és részben ipari, részben katonai szolgálataikért a kijelölt szabad földeket hasznosíthatták. Ebből fejlődött ki tulajdonképpen a szabad királyi városok rendje.

A vár eredetileg is a mai helyén, de vízzel körülvett, különálló szigeten állott. A palánkok és sáncokkal együtt 12 hold területet fogott be. Szabálytalan négyszög alakot formált és őrtornyokkal kiépített falak között volt. Minden szögletén egy-egy vastagon boltozott körönd állt, amelynek lőréséből ágyúk meredeztek. A köröndöket csaknem 7 méter magas, hosszú falak költötték össze. Mellettük alacsonyabb mellvédek húzódtak. A várfalak tetején, a mellvédek mögött, az őrség körülcirkálhatta. A várat minden oldalról 19 méter széles, mély, vízzel felt árok övezte, amelyet a Tisza vize táplált. Csupán a déli részen volt egyetlen fölvonóhíddal ellátott kapuja.

A vár kiegészítő részét, külső erődítményét a „Palánk” képezte. Ez csupán a déli oldalon terjedt, mert egyébként a Tisza és mocsarak vették körül. A Palánk kettős árokból és ezen belül egy földbástyából, sáncból állott, amelynek tetején öles magas cölöpkékből álló kerítés meredezett, ajcszerű az ostromlóknak, no meg a szökevényeknek!

A sánc, a mai Kelemen- és Zrínyi-utak irányában haladva, a Klebelsberg-térnél kelet felé fordulva, a Tiszapartig terjedt. Ahol ma a Royal-kávéház muzsikája harsog az éjszakába, ott 400 évvel ezelőtt, a török hódoltság alatt, Ibrahim Iliasz és a többi imám elnypujtott énekét sordorta tova a tiszai szél.

A Palánkba három kis kapun lehetett bejutni. Egyik a felsővárosi sánctól volt, a másik közepén, a harmadik a mai Dóm-tér közelében. S ha később — a főlzabadulás után — a leányzó történetesen kimaradásos muskatérossal akart randevuzni, az idők örök körforgása szerint a szerelmes találkozó akkor is a mai árkádok helyén volt.

A várak tulajdonképpen a királyok tulajdonai voltak, de miután a legmagasabb helyek is gyakran kerültek pénzzavarba, a megszorult királyok a várakat elzálogosították. Zsigmond alatt ez a sors érte Szeged várát is. Sőt, többiben is. Lajos király is elzálogosította Báthory Istvánnak. Egyideig Corvin Jánosé, majd Kinizsi Pálé is volt. Mátyás király ugyanis — akinek régi kapcsolatai voltak Szegeddel — azért ajándékozta a szegedi várat fiának, hogy ezzel is szoros összeköttetést teremtsen fia és Szeged között és ezáltal a város támogatását Corvin János számára megnyerje.

Sok-sok viszontagság után a vár 2000 forintért a város birtokába került és a mohácsi veszedelem után, egész a török hódoltságig a várat a város polgárai védték és tulajdonuknak tekintették. A 144 évig tartó török hódoltság alatt a vár is török kézre került és fontos katonai őrhely lett. A várőrségre a törökök nagy gondot fordítottak. A 283 főt számláló őrség tüzérekből, hídászokból, janicsárokból, lovasokból és marta-lószokból állott. De laktak itt kádik, imámok, énekesek, iparosok és kereskedők is. A Palánk egész terjedelme bazárokkal és apró török házakkal épült be. Elelmiszert- és lóporraktár is volt a várban, ahol gránátokat töltögettek és lóport gyártottak. Igaz, hogy kezdetlegességeik miatt gyakran történtek robbanások.

A nép a törökök zsarolásaitól sokat szenvedett, de ebben a magyar hajdúk sem maradtak hátra. A füleki őrség gyakran leszárguldozott Szegedig, ahol raboltak és fosztogattak. Érdekes esete volt Balogh Benedek füleki katonának — a

szegedi basával. Egyikben a Duna—Tisza közén egy előkelő török tisztet levágott, akit a nála talált iratok szerint a várak vizsgálatára küldtek ki. Balogh, aki jól ismerte a török nyelvet és szokásokat, magához vette az iratokat, fölöltötte a csasz ruháit és nagy méltósággal megjelent a szegedi vár vizsgálatára. A basa persze nagy szíveséggel fogadta, dusan megvendégelte és gazdagon megajándékozta. Sőt, távozásakor még diszkiszeret is adott. Ez ugyan nem nagyon telített Balogh Benedeknek és amikor tisztességteljesen a vártól, pusztában lappangó bajlár-saival a gyanútlan törököt mind egy szálíg levágta és gazdag zsákmányával vigán továbbment.

Szeged városa a törökök alatt állandó átvonulási és gyülekezési hely volt, ami rengeteg rablást, pusztítást, sanyargatást jelentett és nyomában pestis és nyomor következett. A kóbor magyar csapatok is sarcolták a népet. Aki csak tehette, elmenekült; a főurak a Felvidékre, a jobbágyok szétszóródtak. A Duna—Tisza köze üresen maradt és Szeged is lezüllött. Hiába szállingóztak lakosai vissza, földjeik már akkor idegen kézen voltak.

De a törökök dicsősége sem tartott örökké. Lipót király több külföldi fejedelemmel „szent szövetséget” kötött a törökök kiűzésére. Szeged visszavétele skót, francia és osztrák tábornokok neveihez fűződik, akik közül többen elestek itt és az alsóvárosi kolostorban vannak eltemetve.

A vár ostroma 19 napig tartott és Szulejmán 12.000 főnyi fölmentőeregének szélverése után, kapitulációval végződött. A szegedi vár bevételére olyan nagy dicsőség volt, hogy emlékére Lipót király hatalmas gobelin-képet hímeltetett. Rajta volt a szegedi vár, háttérben a Tiszával (a kép a Burgban ma is látható). Ezután a várat császári őrség vette át. Első dolog volt a százados török szenny eltakarítása. A gesák és háremhölgyek nem nagyon rajongtak a tisztaságért. Mivel pedig a vár is elhanyagolt és rozoga állapotban volt, megkezdődtek a várerődítési munkák. Ehhez a lakosságot kényszermunkára rendelték ki, ami bizony nem nagyon izlett a szegedi szabad magyaroknak. Tiltakoztak is ellene eleget, már csak azért is, mert sóhiányban sóltan kenyeret és egyébként is igen rossz kosztot kaptak. Mégis a várerődítéssel hatalmas, pezsgő élet indult meg Szegeden. Cseh-, Német- és Horvátországból, Szmirnából, Westfáliából és a legkülön-

Szezonvégi kiállítás

Női kabát	} egység- ár	9 ⁸⁰
Müselyem esőköpeny		
Férfi tavaszi kabát	}	60 fillér
Esőköpeny		
Mosó voil maradék		78 „
Gyűrhetetlen maradék		

„MENYECSKE BOLT”

Mikszáth Kálmán u. 16

bőzöb vidékekről idesereglettek az iparosok és kereskedők, mert itt volt értéke és kelendősége áruiknak. Szeged ekkor már 9000 lelket számláló város volt. Sajnos, ez a föllendülés nem volt zavartalan, mert a bécsi udvar részéről súlyos elnyomatás nehezedett a városra; jogait elkobozták, adókkal és közterhekkel sújtották. Az eközben betelepített rác határőrség kegyetlenkedéseit is tűrni kellett. A sok sérelem végre is II. Rákóczi Ferenc fölkelésében robbant ki, amelyhez Szeged is lelkesedéssel csatlakozott. Megkezdődött a kuruc-labanc korszak. A szegediek harcoltak Vak Bottyán, Bercesényi, Ocskay „rongyos ezer”-ében. A várat a császáriaktól Rákóczi többi-ében be akarta venni s mikor ez nem sikerült, a rácok és szászárak bosszuját a szegény lakoságnak kellett megszenvednie s mint anyiszor, ismét menekülni volt kénytelen; „gyakran menekült, mert sokszor üldözött”.

1711-ben óriási árvíz volt és a lakosság a Palánkba menekült. A víz a várfalakat erősen meg rongálta és újra nagy erődítési munkák folytak. Ekkor találtak két elásott harangot és bontották le a régi városházát. Később a szegedi vár jelentősége mindinkább megerősödött. Amikor 1768-ban II. József mint trónörökös Szegeden volt, a várat igen rozszant állapotban találta és erődítményi jellegét megszüntette. Ezentul országos javító intézet és politikai foglyok börtöne lett. Egy emberöltő múlva az önkényuralom. Ezalatt a közbiztonság fölborult. Ekkor garázdálkodott Rózsa Sándor és Babáj Gyurka. Rózsa Sándor fejére 10.000 forintot tűztek ki, de csak véletlen kerítette kézre. A szegedi várbörtönbe került és Ráday Gedeon gróf vizsgálati fogságában itt 8 hónapot töltött. A híres „lélekidomár” alaposan megtisztította Szeged környékét a betyároktól.

1879-ben a császár a várat végleg Szegednek ajándékozta, azóta ismét a város tulajdona és dacolva az enyészettel, ma már csak kedélyes déli sörözések, esti kvaterkázások helye a sok küzdelmet látott híres szegedi vár.

SZEGEDI SZABADTÉRI JÁTÉKOK 1939

29 szombat	Bizánc
30 vasárnap:	Az ember tragédiája
Augusztus 4 péntek:	Aida
5 szombat,	Az ember tragédiája
6 vasárnap:	Magyar Passió
7 hétfő:	Zenekari hangverseny
10 csütörtök:	Turandot
11 péntek:	Bizánc
12 szombat:	Az ember tragédiája
13 vasárnap:	Aida
14 hétfő:	Magyar Passió
15 kedd (ünnepe)	Turandot

Jegyárúsítás egész nap a

D é l m a g y a r o r s z á g

kiadóhivatalában Aradi-u. 8.

a Városi Színház nappali pénztárában és a Menetjegyirodában